Поміщицький будинок височів посеред маєтку. Перед будинком розкинувся гарний квітник, ним піклувалась сама пані. Троянди вже прокинулись од зимового сну й простягали до сонця свої пуп'янки. Розцвітали нарциси. На японській айві розкривалися набубнявілі бруньки. Усе жило, раділо, купалося в щасті, ждало красного літечка.

Пані стояла посеред дворища й віддавала розпорядження робітникам. Вона й сама була мов гожа весняна квітка. Свіже обличчя пестив ласкавий вітерець, цілувало тепле сонечко...

Біля матері крутився малий синок. Уранці йому нездужалось, і мати не пустила його до школи, що була за три кілометри від маєтку. Тепер усе тягло при ділі, і пані була не від того, щоб у погідні сонячні дні хлопчик ходив до школи пішки. Та сьогодні, коли вранці хлопчина зібрався в дорогу, мати глянула на нього і з тривогою спитала, що з ним. Поміряла температуру, але гарячки не було. Та, може, недуга ще таїться! Нехай ліпше синок залишиться дома, він і так знає більше за інших. Навіщо сидіти йому в задушливому класі, нехай побуде дома, пограється на вільному повітрі — з того буде більше користі.

Та хлопець не бавився, не бігав, а нудився й не відходив од матері.

Яка морока з дітьми! Либонь, справді якась недуга вчепилася! Стурбовано стежила за сином. Повіяв вітер, захитав кущами. Мати занепокоїлась:

— Ходи до кімнати і заведи свій грамофон.

Хлопчик хвилину вагався, а тоді побіг.

Зажурено поглядала йому вслід. Непокоїлася

тим більше, що дома залишилася сама ця дитина, старші всі — в Пешті, в інститутах.

До неї підійшов пан і мовив:

— Не завадило б, дорогенька, податися в поле — глянути, чи працюють оті ледарі. Я не можу піти, бо маю бути біля йоркширів[1].

Хоч би лиха там не скоїлось! Дві свині якісь мляві. Навідається ветеринарний лікар і зробить їм щеплення.

Бричка стояла вже наладнана. Пані подріботіла на подвір'я, сіла і — в поле.

Сіяли кукурудзу, садили картоплю. Пані об'їхала все поле. Дивилася, як вітер грається зеленими врунами. Наймити працювали старанно.

Раптом поміщиці впало в очі щось дивне. Побачила на скопаному полі дитинча й не могла втямити, що з ним. З землі виткнулась лиш половина маленької людинки. Здавалося, дитя має тільки рученята й тріпотливо махає ними в повітрі.

Це мулило пані очі. Злізла з брички, аби краще роздивитися. Коли наблизилася, побачила, що мала, хіба півторарічна, дитина закопана в м'яку, пухку весняну землю.

— Що ви чините цій дитині?

Одна з жінок підбігла до поміщиці.

— Ваша дитина?

— Так, пані.

— Що ви їй затіяли?

— Та це, щоб він кудись не заліз.

Напівзакопаний малюк радісно дивився на матір і простягав до неї рученята.

— Зараз же виберіть дитину!

Жінка витягла із землі дитинча.

— Гляньте-но, воно ж зовсім захололо. Як можете бути такою жорстокою?

— Ой пані, нема на кого лишити дома, то доводиться нести з собою на роботу.

— Ну й що ж?

— А в нас такий звичай...

— Добрий у вас звичай! Дитина ж застудиться.

— Та не застудиться, пані. Земля тепла.

— Не кажіть дурниць! Дитина помре, коли її не глядітимете.

— Бог догляне.

— Бог догляне, але ж ви не доглядаєте. Щоб ви мені більше не закопували дітей!

Обурена пані добре вилаяла матір і, навіть повернувшись додому, довго не могла заспокоїтись: в житті не бачила нічого жахливішого. Розповіла про все ветеринарові, а той, сміючись у вуса, сказав: "Тут ще стільки забобонів, що народові годі доводити щось розумне!"

За кілька днів пані проходила повз наймитські хатини й побачила жінку, що закопувала свою дитину. Підкликала її та й спитала:

— Ну, що вашій дитині?

— Ой, цілую пані ручки, гарячку має, зіпсували дитину.

— Хто зіпсував?

— Ще не знаємо, але наврочили її.

— Як наврочили?

— Очима.

— Покажіть дитину.

Вона зайшла до хати разом з наймичкою і — жахнулася.

На холодній долівці постелене брудне лахміття, і на ньому в засмальцьованій сорочечці лежить дитя. Воно горіло все. Нахилившись, пані оглядала маля.

— У цієї дитини менінгіт[2].

Подивилася на матір. У кімнаті була ще дівчина, Пірошка, що два роки прослужила в панському будинку, а зараз уже не служить, бо засватали її — на зелені свята справлятиме весілля.

— Пірошко! — гукнула пані.— І в тебе розуму нема? Хіба ж отаке роблять дитині! Хіба ж у нас ти не бачила, як доглядають слабу дитину?

Дівчина мовчки похнюпила голову.

А мати кинула:

— Таж він, прошу, не панич, а селянин.

— Ну й що ж? Хіба дитині не однаково, в якій хаті на світ з'явилася? Хвороба є хвороба. Я ж кажу вам, що — менінгіт. Ви згубите дитину.

— Бог побереже його!

— Не звалюйте все на бога, а відразу покладіть дитину в ліжко.

— Ой, не можна чіпати його, бо помре.

— Чому б мало померти?

Жінка мовчала.

— Викиньте до дідька це канцур'я! Де то видано, щоб на таку мерзоту та ще на сиру землю класти голісіньким бідолашне невинне дитя. Стеліть ліжко!

Жінка неохоче постелила ліжко. Не було ні подушки, ні сінника — саме ганчір'я, старий одяг та облізлий вівчарський кожух.

— У вас немає простирадл?

— Нема.

— Це жахливо. Пірошко, побіжи лишень до нас і скажи економці, нехай дасть зараз же одну подушку й стару Іванкову перину.

Коли дівчина вихопилася з хати, поміщиця накинулася на матір.

— Беріть мерщій дитину на руки й тримайте, поки не принесуть білизну. Як можна так жити? От тобі й на!

Селянка й не ворухнулася, а тільки плакала і з ненавистю дивилася на поміщицю.

— Не чуєте, що кажу?

— Ой пані, не втручайтеся, благаю, в наші справи, бо помре бідолашне.

— Що це ви верзете?

Пані запідозрила, що наштовхнулася на якісь забобони, і почала вивідувати, на які саме.

— Зрозумійте, нещасна! Що то за огидна ганчірка, на якій лежить дитина?

— Від неї дитина одужає.

— Я вас не розумію.

— Бабка сказала, щоб покласти на неї.

— Нащо?

Жінка ледве призналася.

— Треба постелити дитині найбруднішу сорочку свинопаса. А бабка помолиться і поворожить на вугіллі. А коли ви зараз, пані, зіпсуєте все, то дитина помре.

— Негайно зателефоную окружному начальнику, коли не візьмете малого. Я вас провчу! Прирікаєте на смерть власну дитину!

Поміщиця сварила матір так довго, що вже й Пірошка повернулася з білизною. А мати й досі не торкнулася дитини.

Постелили ліжко. Пірошка підняла з долівки дитинча. Бачили б ви, з якою вдячністю глянуло вимучене в гарячці маленя й лягло на м'яку подушку.

А мати заломила руки, зайшлася криком-плачем.

Пані залишила їх і подалася додому. Вона поспішала до свого сина. З радістю переконалася, що він здоровий і бадьорий, грається безтурботно в теплій кімнаті.

Через чотири години пригналася Пірошка й сказала:

— Пані, дитина померла.

Поміщиця була приголомшена.

Вона пішла подивитись дитину. Так і лежало, сердешне, на білій подушці...

— Ось бачите ви, безумні... Хіба такі ліки потрібні дитині? Та як їй було не померти? Закопали в холодну землю, а коли простудилася, поклали на голу долівку, та ще й на оте гидке лахміття свинопаса. І гадають, від того видужає. Ой, ці забобони, ця безмежна відсталість!

Мати зиркнула на поміщицю з люттю і ненавистю.

— То ви, пані, винні. Ця смерть на вашій совісті. Ще три дні тому дитина стрибала, наче той в'юнець. Така була веселенька, а тепер ось лежить мертва. Бо ви пішли супроти волі божої.

— Щоб я не чула цієї мерзоти! — крикнула пані.—Навмисне замордувала дитину, а мене звинувачує. Ганьба вам!

Зі сльозами на очах поміщиця вийшла з наймитської хатини і пішла додому.

Сяяло сонце, і навіть вітерець притих. Радістю і щастям дихала вся природа. А бідолашне дитинча померло. Воно лежало, витягнувшись на панській подушці...

[1] Йоркшир — порода свиней, виведена в Англії, в графстві Йоркшир.